

FEJLŐDÉSI TARTALÉK VAGY ELSZALASZTOTT LEHETŐSÉG

(A Dél-Dunántúl turizmusa)

(A Basis of Development or an Opportunity Lost)

KRAFTNÉ SOMOGYI GABRIELLA

Napjaink formálódó gazdaságában sokszor és sokak részéről vetődik föl a kérdés, fenntartható-e az a kedvező pozíció, amit a világ turisztikai piacán elértünk¹ a hidegháborús periódus turizmust szorgalmazó politikájával, az ország nyitottságával, avagy a kínálatunknak megfelelő kereslet beálltával lényegesen szerényebb volumenű beutazó forgalommal is kénytelenek leszünk beérni a – minden ellenkező híresztelés ellenére – zömében még mindig a strand- és síturizmusnak hódoló tömegek helyett.

Vajon föl tud-e mutatni az ország és annak régiói olyan turisztikai termékeket², amelyek elősegítik a turizmus jelenlegi gazdasági szerepének megtartását? Ezt a kérdést igyekszik megválaszolni jelen tanulmány is a Dél-Dunántúl négy megyéje esetében.

A tényfeltárás során elemezni kívánjuk a keresleti és a kínálati oldal mutatóit, a forgalom változásának okait, a régió belüli különbségeket. Az elemzés tanulságainak és a világpiaci tendenciáknak megfelelően fölvezetjük a Dél-Dunántúl turizmusfejlesztési stratégiájának főbb irányait. A mennyiségi elemzések alapjául a Központi Statisztikai Hivatal által 1992-ben nyilvántartott kereskedelmi és magán szálláshelyek kapacitás és forgalmi adatai szolgáltak³.

A régió vendégforgalmának jellemzői

A Magyarországon későn megindult polgárosodás következtében lassan föllendülő turizmus fogadói helyei közül az I. világháború előtt a Dél-Dunántúlon a Balaton-parti fürdőhelyek, illetve a gyógyfürdők, Hévíz és Harkány örvendtek nagyobb hírnévnek. A Balaton mentén a múlt század utolsó évtizedében a déli part tíz települését üdülőhelyként említik. A századforduló és az I. világháború között ugyanitt már 25 ezer vendégről szólnak a krónikák. A gyors növekedés „...annak volt köszönhető, hogy az itt lévő üdülőhelyeken nemcsak az idegenforgalmi szálláshelyek férőhely-kapacitását növelték meg, hanem az idegenforgalmat kiszolgáló létesítményeket is gyarapították, és a szolgáltatások színvonalának emelésére, továbbá a kommunális létesítmények és az utak építésére is – számos városi rangú települést megelőzve – nagy gondot fordítottak” (Gertig B. – Lehmann A. 1985, 48. o.).

A II. világháború után a szociálturizmus létesítmény fejlesztéseinek is kedvelt célpontja volt a Balaton-part, illetve a termálfürdők. A 70-es évektől fölfutó külföldi vendégforgalom legkedveltebb fogadóterülete Budapest mellett szintén a Balaton és a termálfürdők voltak. A gyorsan növekvő kereslet – a szálláshely-kapacitások szűk keresztmetszetének fölszámolására – a minőség háttérbe szorításával a mennyiségi fejlesztéseket ösztönözte. A kínálat minőségi elemeinek korábbi mellőzöttsége a régióban hatványozottan megbosszulta magát a rendszerváltás és a külső politikai változások miatt más körülmények közé került turizmusban. Erre utal a négy megye turisztikai súlyának alakulása az utóbbi évtizedben (*1. ábra*).

A régió lassú visszaszorulása az ország turisztikai teljesítményében 1985 óta figyelhető meg, s különböző okokra vezethető vissza:

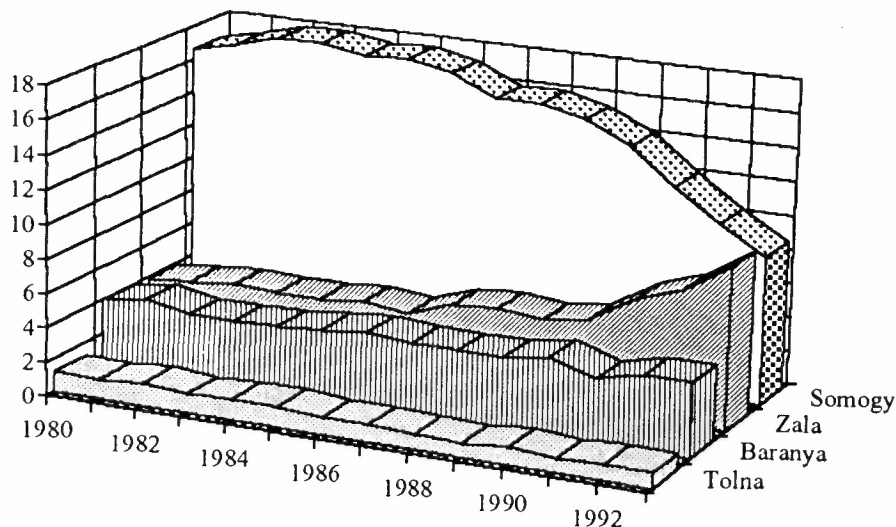
- nem sikerült kiharcolni a Balatonon kívül más területeknek a kiemelt üdülőkörzeti rangot, s ezzel az idegenforgalmi fejlesztések kiemelt központi költségvetési támogatását;
- a Balaton-partján a bevezetett építési tilalom hatásaként is konzerválódott a szálláshelyi és szabadidő-eltöltési lehetőségek struktúrája, ami a minőségi igényekkel fellépő keresletet nem volt képes kielégíteni;
- az infláció növekedése, elsősorban a közlekedési költségek többszöri emelkedése következtében a belföldi vendégek körében is csökkent a Balaton népszerűsége;
- a régió egy részének, Baranya és Tolna megye kedvezőtlen közlekedés-földrajzi helyzete hátráltatja idegenforgalmi szerepük növekedését.

A vizsgált időszakban szembeötlő Somogy megye folyamatos térvesztése, ami nem tudható be teljes mértékben a kereslet elfordulásának. Ehhez hozzájárult a vendégforgalom átáramlása a KSH statisztikákban már nem regisztrált volt SZOT- és vállalati üdülőkbe, melyek férőhelyeiket részben a szabad piacon értékesítik. Tehát a forgalom csökkenése valószínűleg kisebb mértékű a hivatalosan kimutatottnál. Figyelemre méltó Zala megye térnyerése, ami a gyógy- és termálvizek fokozatos fölértékelődésére, a fogadási feltételek mind jobb kiépítettségére, az osztrák piac közelségére és Keszthely város sokoldalú turisztikai, kulturális szerepkörére támaszkodik.

A vendégforgalom szezonálisának mértéke természetesen Somogyban a legnagyobb – az egész megye hivatalosan nyilvántartott vendégforgalmának 95%-a a Balaton partra koncentrálódott 1992-ben. Az éves forgalom 84,1%-a a három nyári hónap alatt realizálódott, Tolnában ugyanezen idő alatt a vendégéjszakák 59,0%-a, Zalában 50,5%-a került értékesítésre. 1992-ben a szezonális mértéke Baranya megyében volt a legalacsonyabb, június, július és augusztus hónapokra koncentrálódott a vendégéjszakák 43%-a. A téli hónapokban a bizonytalan hóviszonyok és a kialakulatlan téli sportolási, szabadidő-eltöltési lehetőségek következtében nem mutatkozik másodlagos vendégforgalmi csúcs. A belföldi vendégforgalomban pedig a téli ünnepkör családi, baráti körben történő eltöltésének gyakorlata miatt nem jelentkezik a december–januári keresleti másodmaximum.

1. ÁBRA

A dél-dunántúli megyék súlya az ország turizmusában az összes kereskedelmi szálláshelyen eltöltött vendégéjszakák száma alapján (%)
(The weight of the southern Transdanubian counties in the national tourism by the number of guest nights spent in all public accommodation establishments [%])

A dél-dunántúli régió idegenforgalmi teljesítménye az ezer lakosra jutó vendégéjszakák számával jellemezhető, mindössze a két Balaton-parti megye dicsekedhet az Európai Unió régióinak átlagát (5265) megközelítő mutatóval – Somogy 4845, Zala 4336 vendégéjszakával. Baranya (1728) és Tolna (635) tőlük lényegesen elmarad. E tekintetben a települések között a legelőkelőbb helyet – ezer lakosonként több mint 25 ezer vendégéjszakával – a termál- és gyógyturisztikai központok, valamint számos balatoni fürdőhely foglalja el, így Orfű, Abaliget, Harkány, Zamárdi, Balatonföldvár, Igal, Siófok, Balatonszemes, Balatonszárszó, Balatonberény, Hévíz, Zalakaros, Vonyarcvashegy, Balatonyörök.

A kereskedelmi szálláshelyek tényleges kapacitáskihasználtságának megítéléséhez a szezonálisan működő szálláshelyek torzító hatásának kiküszöbölésére, a KSH 1992. évi adatbázisára támaszkodva kiszámoltuk a potenciális vendégnapok számát⁴. Az idegenforgalmi szakemberek szerint Magyarországon ezer lakosonként 80 kereskedelmi szálláshely jelentené a kívánatos ellátási szintet – ez 29 200 potenciális vendégnapot jelent –, amivel szemben a valóság csak 29 férőhelyet tud prezentálni, ez pedig 10 585

potenciális vendégnapnak felel meg. A vizsgált régió települései közül nem éri el a fennálló átlagos magyar szálláshelykínálati szintet – többek között – Pécs, Komló, Nagyatád, Kaposvár, Dombóvár, Szekszárd, Tamási, Nagykanizsa, Zalaegerszeg és számos a balatoni üdülőkörzetbe tartozó nem partmenti, háttértelepülés kínálata.

Összevetve a potenciális és tényleges vendégnapokat, a kereskedelmi szálláshelyek évi átlagos kihasználtsági mutatójával 30%-os, vagy az alatti értékeket kapunk. Ebből arra következtethetünk, hogy szerteágazóbb szabadidő-eltöltési lehetőségek biztosításával, jobb marketingmunka révén a férőhelyek számának növelése nélkül, *minőségi korszerűsítés* mellett is lehetőség van a régióban a turizmus, s ezen keresztül az idegenforgalmi bevételek növelésére.

A régió hagyományos fogadóhelyei

A turisztikai kereslet térben egyenetlenül oszlik el a régióban, alapvetően kötődik a természeti adottságokhoz, a termálvíz előfordulásokhoz és a természetes vízfelületekhez.

A régió kétségtelenül legjelentősebb egybefüggő idegenforgalmi fogadóterülete a *Balaton*, itt koncentrálódik a régió kereskedelmi szálláshelykínálatának 71,3%-a, vendégforgalmának 68,5%. Ismertsége mellett az idegenforgalom fejlesztése szempontjából a régió legproblematicusabb területe is. A Balaton talán legnagyobb vesztese az elmúlt rendszer hibás imázsteremtő politikájának, melynek eredményeként a kínálat nem az igényes, magas fizetőképességű, minőségi szolgáltatásokat vásárló turistaréteget célozták meg, hanem az olcsó szálláshelyeket, éttermeket kereső, igénytelenebb környezeti kultúrát is elfogadó vendégkört, amely viszonylag alacsony napi költést produkált. A szolgáltatási, szabadidő-eltöltési lehetőségek skálájának szűkös volta miatt a kereslet egyre inkább időjárásfüggő, a szezon egyre rövidül, emiatt a befektetett tőke megtérülési ideje erőteljesen megnő, így nem meglepő a külföldi és belföldi tőke mérsékelt érdeklődése. Mindössze néhány példaértékű vállalkozás reprezentálja a magánszféra hajlandóságát a kínálat minőségi jellemzőinek erősítésére (pl. a Hotel Família Zamárdiban, a Hotel Janus Siófokon, az Oázis Panzió Nagyberényben).

A fejlesztések szempontjából kedvező a külföldiek magas átlagos tartózkodási ideje, valamint a törzsvendégek 34,7%-os aránya, továbbá a gyermekekkel érkező turisták 53%-os hányada (*Közvélemény-kutatás a Balatonnál* 1992). Annál is inkább figyelemre méltó ez, mert a Balatonnál mind a mai napig nem általánosan elterjedtek a gyermekprogramok, a gyermekbarát szolgáltatások, hiányoznak a játszóterek stb. Tehát önmagában a Balaton mint sekély, édesvízű tó is jelentős vonzerőt képes gyakorolni a piaci szegmensre. Új szolgáltatások bevezetése, animátorok alkalmazása, célirányos programszervezés révén a kisgyermekes családok körében tovább növelhető a Balaton vonzásintenzitása mind belföldön, mind külföldön.

A balatoni turizmusszervezés és értékesítés leggyengébb láncszeme az *információ áramoltatás*, mely megállapítást a már idézett 1992-es közvélemény-kutatás is alátámasztja: eszerint a Balatonnál a turisták 52%-a vagy egyáltalán nem, vagy nem megfelelő szinten kap információt a helyi lehetőségekről, továbbá az üdülésük során nem kirándulók 30%-a az elmaradt programot az információ és a kínálat hiányára vezette vissza. Fel-tűnő, hogy a partközelségben működő utazási irodák szinte kivétel nélkül Budapestet, a „Pusztát”, illetve Bécsset kínálják kirándulási úti célként, s vélt vagy valós kereslet-hiányra hivatkozva nem a régió természeti és kulturális értékeit.

Mindemellett a Balaton mentén már kialakulóban vannak azon idegenforgalmi termé-kek elemei, amelyek a jövőben a keresleti szegmenseket pontosabban megcélzó kínálat alapját képezhetik. Több település tett, illetve tesz lépéseket markánsabb image kialakí-tására, ezzel céltudatosan formálva a település idegenforgalmi kínálatát.

A turizmussal foglalkozó prognózisok közös véleményen vannak a tekintetben, hogy a gyógykezelésnek, regenerálódásnak, egészség fenntartásnak egyre nagyobb szerepe lesz a turizmusban. A régió országhatárokon túl is ismert és elismert gyógyfürdői: *Hévíz*, *Zalakaros* és *Harkány*. Külföldiek által is látogatott, de jelentőségében az előb-biektől lényegesen elmaradó fürdőtelepülések: Dombóvár, Nagyatád, Igal, Lenti, Magyarhertelend, Csokonyavisonta, Tamási, Sikonda, Kaposvár.

Hévíz fürdővárosi múltja közel kétszáz évre tekint vissza. A vendégforgalom kezdet-ben lassan fejlődött, száz év elteltével sem volt nagyobb az éves látogatószám ezernél. Döntő fordulatot a Reischl család bérlőként való megjelenése hozott 1905-ben, amely Karlsbadhoz hasonló fürdőhely kialakítását tűzte ki célul. A vendégek száma 1925-ben már meghaladta a 15 ezret. A vendégek 80%-a magyar volt, a külföldiek 90%-a pedig német és osztrák.

A háborút követően az államosítások után a magyar szociálturizmus adta a hévízi ven-dégforgalom zömét. A 80-as években a szállásférőhelyek száma már 11 ezer fölé emel-kedett, a tófürdőbe befizetők száma évi 700–950 ezer között váltakozott. Figyelemre méltó a vendégek összetételének változása: 1980-ban Hévíz összes vendégeinek 81%-a belföldi volt és csak 19%-a külföldi, 1991-ben a külföldiek aránya már 41%-ra emelke-dett, míg a kereskedelmi szálláshelyeken meghaladta a 75%-ot. Ennek egyik oka a ked-vezményes üdültetés átszervezése volt, a másik ok Hévíz növekvő ismertsége és el-ismertsége. A helyi statisztikák szerint a külföldiek fele Németországból, negyede Ausztriából érkezik, de egyre nő a francia, holland, svájci, angol, svéd és belga vendé-gek száma is.

Hévíz jelenlegi kiépítettsége mellett a vendégek szinte minden igényét képes kielé-gíteni, noha a kereskedelmi szálláshelyek éves fogadóképesség-kapaszkodása csak 30% körül mozog; e két tényező is indokolja a település mind intenzívebb önreklámozó tevé-kenységét, illetve az országos idegenforgalmi propagandába való hangsúlyosabb beke-rülését. E téren példaértékű a város polgármesteri hivatala, számos szállodája, vendég-

lője, utazásszervezője által magyar és idegen nyelven megjelentetett „Hévíz” című útikönyv.

A régió második legjelentősebb termál- és gyógyturisztikai központja az előzőnél lényegesen fiatalabb, pályája fölfelé ívelő szakaszán elhelyezkedő *Zalakaros*. 1962-ben kőolajkutató próbafúrás során tört föl az a rendkívül értékes összetételű 96 °C-os termál víz, amely 1965 óta fürdőt üzemeltet. A létesítményt 1978-ban hivatalosan is gyógyfürdővé nyilvánították, majd 1984-ben a fürdő környezete nemzetközi gyógyüdülöhelyi rangot szerzett.

A zalakarosi víz sok oldott só-tartalmazó alkálilikloridos, hidrogénkarbonátos, jódos, brómos és kénhidrogénes enyhén radioaktív elismert gyógyvíz, amelynek fluorid, meta-bórsav és metakovasav tartalma is jelentős. Egy európai vizsgálat szerint, amelyben 11 ország 225 gyógyvize méretett meg, a zalakarosi olyan gyógyvizekkel került egy minőségi kategóriába, mint pl. a németországi Bad-Wiessee, Endorf, Sist, az olaszországi Salsomaggiore és Marghersita di Savoia.

Egy másik szempont szerint a vizsgált 225 gyógyvízből csak a zalakarosi tartalmaz együttesen Br^- , J^- , F^- , S^{2-} elemeket. Mindebből az következik, hogy a zalakarosi gyógyvíz európai léptékkal is kivételes összetételű, így kiemelkedő gyógyhatású a legváltozatosabb megbetegedések tekintetében.

A faluban az önkormányzat által nyilvántartott adatok szerint 6604 férőhely áll a vendégek rendelkezésére, amelynek kétharmada magánszálláshelyeken, egyharmada pedig szállodákban, vállalati üdülőkben, illetve a Zalatour kempingjében található. A fürdőhely további fejlődéséhez elengedhetetlenül szükséges lenne egy luxusigényeket is kiszolgáló gyógyszálló megépítése, valamint a sportolási lehetőségek további bővítése. A beépítetlen szabad területek, telkek a fürdő környezetében és a faluban kedvező feltételeket teremtenek egy zöldfelületekkel jól tagolt kedélyes fürdőhely imázsának kialakításához. A helyi önkormányzat aktív szerepvállalását bizonyítják azok a magas szintű propaganda kiadványok, amelyek a településsel és a környékkel, a fürdő szolgáltatásaival ismertetik meg az érdeklődőket magyar és idegen nyelven.

A régió harmadik, nemzetközileg is ismert gyógyfürdőhelye a baranyai *Harkány*. Hévízhez hasonlóan a fürdő fejlesztése itt is egy természetes eredetű forrás gyógyító hatásának múlt századi felfedezését követően indult meg. 1823-ban Palkovics József megyei másodorvost bízta meg a fürdő tervének kidolgozásával, s 1828-ban már állt az ún. „Nagyszálló”, mely 28 szobájával várta a vendégeket.

A harkányi víz összetételét tekintve egyszerű kénes víz, ami metakovasavat is tartalmaz, kéntartalma a legmagasabb Magyarországon, s ez karbonyl szulfid (vagy szén-oxisulfid) formájában van jelen a vízben, ami 150-szer gyorsabban szívódik fel a szervezetbe, mint a szulfátkén. Fürdőkúra és ivókúra formájában egyaránt alkalmazzák. A település vendégforgalmának intenzív növekedését több tényező is akadályozza:

– a gyógyvíz-kitermelés mértéke a vízbázisok veszélyeztetése nélkül nem növelhető; ezért a nem gyógyászati célokat szolgáló medencék költséges vízforgatóval való ellátása elengedhetetlen;

– a fürdő gyógyászati és szabadidős célú használatának mind tökéletesebb elválasztását akadályozza a szabad területek hiánya;

– a település szálláshelykínálatának jelentős része elöregedett, lelakott, korszerűtlen, hiányoznak az exkluzív igényeket is kielégíteni képes gyógyszállók, gyógyüdülőszállók;

– a településen szűkösek a kulturált szabadidő-eltöltés lehetőségei;

– hiányzik a turisztikai információk áramoltatásáért felelős non-profit szervezet, nincs forgalomban friss ismereteket közlő tájékoztató anyag sem a fürdőről, sem a településről, sem pedig a térségről.

Tekintettel a gyógyvíz kuratív hatására, a Harkányban felhalmozott nemzeti vagy vonatra, a lakosság vendégfogadási készségére a jövőben – remélve a délszláv válság közeli békés rendeződését – a település gyógy-idegenforgalmi szerepének erősödése várható, ennek érdekében mind a tőkebefektetők, mind a település hangsúlyosabb megjelenése szükséges.

A külföldiek által is ismert, de nemzetközileg elismert gyógyüdülőhelyi ranggal nem rendelkező települések egész sora – *Dombóvár, Nagyatád, Kaposvár, Igal, Lenti, Magyarhertelend, Csokonavisonta, Tamási, Sikonda* – található a dél-dunántúli régióban. Közös jellemzőjük, hogy alapvetően termálfürdőként funkcionálnak, hozzájuk gyógy-szolgáltatások csak korlátozott számban csatlakoznak; Kaposvár, Dombóvár, Nagyatád nyújtja e szempontból a legszélesebb körű választékot. Nagyatád kivételével e települések nem rendelkeznek korszerű gyógyüdülő-szállóval és a kulturált szabadidő-eltöltési lehetőségeknek is lényegesen kisebb kínálata áll a vendégek rendelkezésére, mint az országos jelentőségű gyógyüdülőhelyek csoportját képviselő Hévízen és Zalakaroson.

A változatos vízösszetétel, az eddigi gyógyászati tapasztalatok, javallatok, a vízelőfordulások térben szórt elhelyezkedése valamennyi fürdő fejlesztését lehetővé és indokolttá teszik.

A fent említetteken túl még számos szezonális termálfürdő üzemel a régióban, vizüket hivatalosan még nem minősítették gyógyvízzé, ami nagyon sok esetben hátráltatja a további fejlődésüket – kevésbé vonzza a tőkebefektetőket –, jóllehet a külföldiek körében már így is kedveltek: Csisztapuszta, Szulok, Babócsa, Kehidakustány, Szigetvár, Siklós stb.

A turisztikai kereslet sűrűsödésének további pontjait, a régió megyei jogú városait – *Pécs, Kaposvár, Zalaegerszeg, Nagykanizsa, Szekszárd* – nem az üdülő turizmus jellemzi. Az átlagos tartózkodási idő 2,4 és 3,6 nap között ingadozik városonként, amihez jelentősen hozzájárul a fizetővendég szálláshelyek egy részének „munkásszállóként vagy menekült szálláshelyként” való igénybevétele. Ezen településcsoportot leginkább a kulturális-, rendezvény- és üzleti turizmus kereslete érinti, ennek megfelelően leginkább művi vonzerőelemei, attrakciói jelennek meg a kínálatban.

A kulturális-, rendezvény- és üzleti turizmus szempontjából felsőoktatási intézményei, kutatóintézetei, múzeumi révén, valamint nemzetközi szervezetek képviselőitének helyszíneként legerősebb vonzerővel Pécs és Kaposvár rendelkezik. E két településen a szépen felújított belváros, a hagyományos kulturális rendezvények, az üzleti turizmus keretében meghonosodó szakvásárok még tovább növelik a vonzerőt. A különleges értékeket rejtő természeti környezet Pécs közigazgatási határán belül is megtalálható, de a többi város esetében sem kell messze menni érte. A szálláshelykínálat évi átlagban meghaladja az igényeket, strukturális összetétele is többé-kevésbé megfelelő; az éves kihasználtsági mutatók alapján nem indokolt a nagy léptékű mennyiségi bővítés, inkább a kereslethez rugalmasabban igazodó panziók építése szorgalmazható. Az egyes szállodák, motelek belső felújítása, szolgáltatásuk korszerűsítése azonban nem kerülhető el.

A turizmus tudatos fejlesztése az egyes városok imázs teremtésének hatékony eszköze, ezt felismerve mind több település vezetése, önkormányzata fordul ezen gazdasági ágazat irányába. Hosszú távon azonban egyik említett városban sem várható a turizmus uralkodó jövedelemszerző tevékenységként való megjelenése.

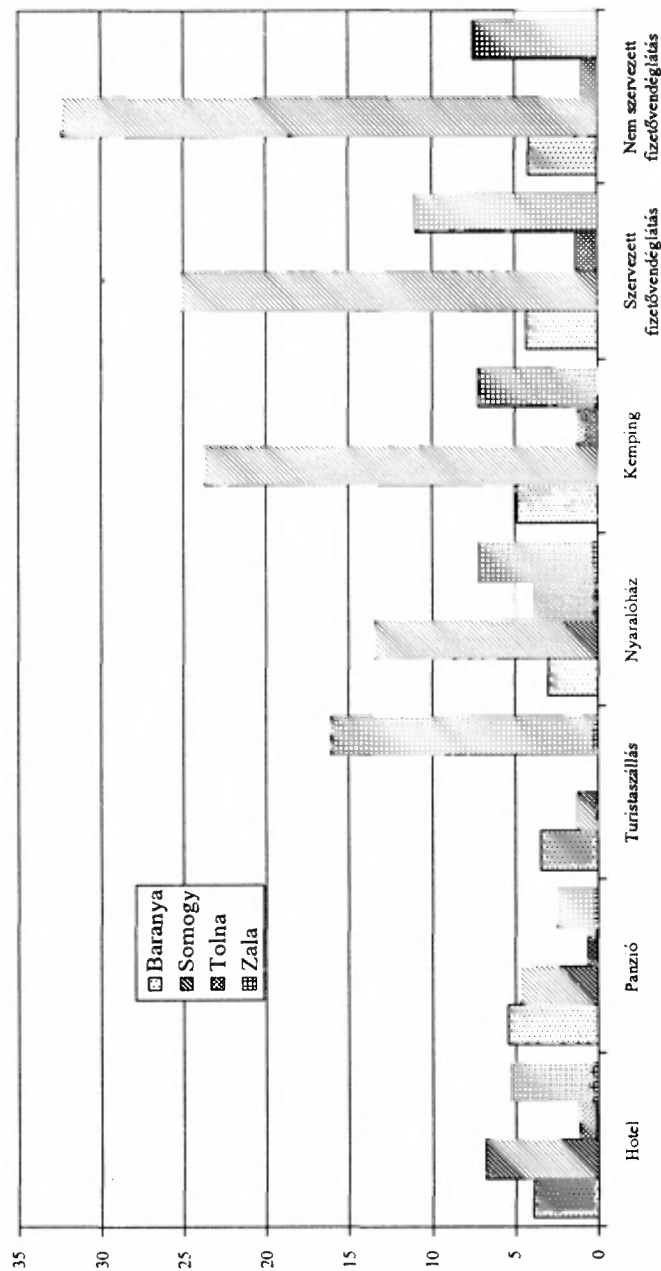
A turizmus fogadási feltételei a dél-dunántúli régióban

Egy terület természeti, társadalmi, kulturális stb. attrakciói idegenforgalmi termékként történő hasznosulásának intenzitásában, illetve hasznosításának gazdaságosságában a szálláshelykínálatnak nagy jelentősége van. Ezért tartjuk fontosnak a férőhelykínálat mennyiségi elemzését, összehasonlítva az országos átlagokkal, illetve a minőségi jellemzők föltárását.

A régió helye az ország kereskedelmi és magán szálláshely kínálatában

A régióban található Magyarország összes kereskedelmi szálláshelyeinek 31,9%-a, ebből Somogy megye 17,8%-kal részesedik, Zala megye 8,5%, Baranya megye 4,4%-kal követi, majd Tolna megye zárja a sort 1,2%-kal. A szállodai férőhelyeknek már csak 17,0%-a található a Dél-Dunántúlon. Ennél is alacsonyabb volt a négy megye részesedése 1992-ben a panziókban kínált férőhelyekből, mindössze 13,1%. Annak ellenére, hogy a térség természeti adottságainál fogva vonzza a bakancsos turistákat, illetve a diákturizmust, meglehetősen alacsony a turistaszállásokból való részesedése, 20,7%. A nyaralóházakban kínált férőhelyek tekintetében már előnyösebb a Dél-Dunántúl pozíciója (27,3%). A kemping férőhelyekből való magas részesedési arány (36,9%) elsősorban Somogy megyének köszönhető, ahol az ország kemping férőhelyeinek 23,7%-a található. Hasonló a helyzet a szervezett és szervezetlen fizetővendéglátás esetében is, mivel a régióban összpontosul az ország kínálatának 41,7 illetve 44,9%-a (2–3. ábra).

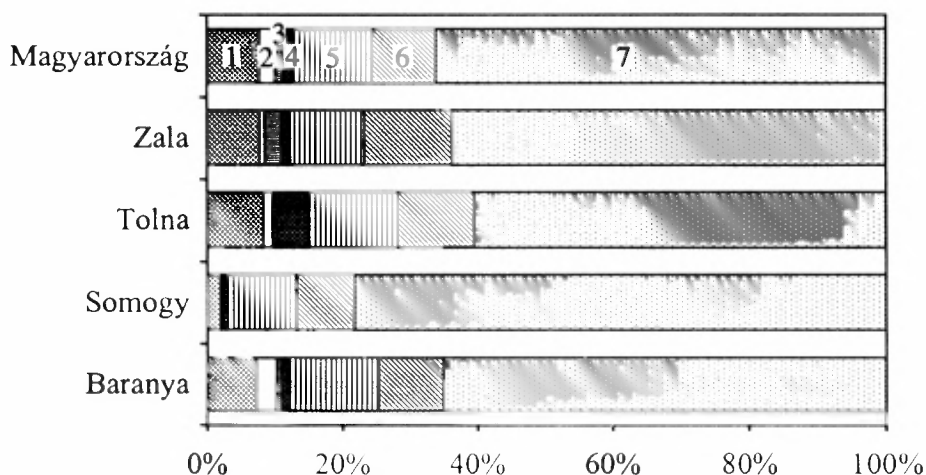
4. ÁBRA
 Kereskedelmi és magán szálláshelyek a Dél-Dunántúlon

Jelmagyarázat: 1 – szállodák, panziók, üdülők; 2 – kempingek, nyaralóházak; 3 – ifjúsági szállások,
 4 – szervezett és nem szervezett fizetővendégeltetőhelyek.

3. ÁBRA

A kereskedelmi és magán szállásférőhelyek együttes kínálati szerkezete
 (Supply of public and private accommodation establishments together)

Jelmagyarázat: 1 – szálloda, 2 – panzió, 3 – turistaszállás, 4 – nyaralóház, 5 – kemping,
 6 – szervezett fizetővendéglátás, 7 – nem szervezett fizetővendéglátás

A térségben sajnálatosan magas a nem szervezett formában értékesített magán szálláshelyek aránya, ezek forgalmi adatairól még becslések sem állnak rendelkezésünkre. Az értékesítésükből származó bevételek jelentős hányada az ún. szürke, illetve fekete gazdaságban realizálódik, nem jelenik meg a helyi idegenforgalmi adóbevételekben, így nem szolgálhatja az átgondolt térségi idegenforgalmi fejlesztéseket sem, amivel párhuzamosan a turisták érdekeinek védelme, a szolgáltatások minőségének garantálása sem megoldott. A magasabb költségi készségű vendégkörök fogadási feltételeit szűkíti a szállodai, illetve szállodaszerű létesítmények alacsony arányszáma. A nemzetközi kínálati mutatóknak való megfeleléshez elengedhetetlen lenne, hogy a szállodaszerű szolgáltatásokat biztosító férőhelyek hányada az 50%-ot közelítse.

Némileg finomodik a kép, ha csak a kereskedelmi szálláshelyek strukturális összetételét vizsgáljuk. A szállodai férőhelyek aránya az országos 23,2%-os átlaggal szemben Zalában 21,9%, Baranyában és Tolnában 20,9%, Somogyban csupán 8,9%. A panziókban kínált férőhelyek részesedése Baranya megye (8,3%) kivételével jócskán elmarad az országos átlagtól (6,7%), Tolnában 3,6%, Zalában 2,0%, Somogyban 1,8%.

A szálláshelyek minőségi jellemzői

A Tourinform által 1992-ben készített Idegenforgalmi kézikönyvben a térség 194 szállodaszerű szolgáltatásokat nyújtó vállalkozása (szállodák, panziók, volt vállalati és SZOT-üdülők), 66 kempingje, 32 nyaralóház telepe és számos turistaháza érezte fontosnak, hogy a kiadvány kínálta reklám lehetőséggel éljen. Az Idegenforgalmi kézikönyvben megjelent adatokra, információkra, továbbá a terepbejárások során gyűjtött személyes tapasztalatokra építjük alábbi megállapításainkat.

Szerte a világban a családi hangulatú és léptékű szállodák iránt nő a kereslet a nagy „bérkaszárnnyakkal” szemben, ezért a minőségi jellemzők fontos eleme az egységek mérete. A vizsgálatba bevont 194 létesítmény 35,6%-a 50 főnél kevesebb, 24,7%-a 50–100 fő, 17,5%-a 101–200 fő és 13,4%-a 201–500 vendég egyidejű elszállásolására alkalmas, mindössze 8,8%-ot képviselnek az 500 férőhelynél nagyobb kapacitású létesítmények, amelyekben az emberközeli, családi légkör megteremtése már rendkívül nehéz. A szállodai szálláshelykínálatot minősíti, hogy csupán három négycsillagos szálloda működik a térségben – Hotel Thermál, Hotel Aqua (Hévíz), Hotel Helikon (Keszthely).

A szálláshely nyújtotta szolgáltatások sokfélesége hatékonyan növeli a költési szintet. A 80-as évek elejétől folyamatosan szélesedik a turisztikai piacon az aktív szabadidő-eltöltési lehetőségek iránti igény. A vizsgált egységek közül 11,9% kínál kondicionáló termet, 18,1% teniszpályát, 9,8% lovaglási lehetőséget, 6,2% bowling- vagy tekepályát, és mindössze a házak 3,6%-ában lehet hódolni a minigolfnak.

Összességében rendkívül szegényesnek tekinthető ez a választék, annál is inkább, mert a fenti kínálati elemek gyakran együtt jelennek meg, ami az adott szálláshely szempontjából pozitív tény, viszont a régió többi szálláshelyének vonzerejéről még sötétebb képet fest.

A régióban működő 66 kemping zöme, 57,6%-a a kisebb kapacitásúak közé tartozik –, egyenként kevesebb mint 500 férőhellyel – egy másik jelentős hányadot (27,3%) a közepes méretűek – 501–1000 fős – tesznek ki és mindössze 13,6%-ban lehetséges egyszerre 1 500 turistánál többet elszállásolni. Néhány szolgáltatás fajta tekintetében a következők jellemzik a régió kempingjeit: PB-gáz töltési lehetőséggel az egységek 40,9%-a, étteremmel 31,8%-a, élelmiszerbolttal 15,2%-a, teniszpályával 19,7%-a, saját uszodával, strandmedencével 7,6%-a rendelkezik, mozgássérültek számára is használható mosdó és WC csupán 13,6%-ukban van.

A kempingek szolgáltatási színvonalának emelése és sokszínűbbé tétele, az aktív szabadidőeltöltési lehetőségek bővítése a kereslet jövőbeni stabilizálásának, illetve növelésének záloga.

A régió 27 településén 32 önálló vagy kempinggel összevont nyaralóház telep fogadja a vendégeket. A baráti társaságok és családok által egyre kedveltebb üdülési szálláshely forma még meglehetősen alulreprezentált a szálláshelykínálati palettán, néhány minta-

értékű létesítménytől eltekintve felszereltségük és szolgáltatási színvonaluk, választékuk elmarad az ideálistól. A nyaralóház telepek néhány kínálati jellemzője: 40,1% uszodával, saját stranddal rendelkezik, 4,5–4,5%-ukban lehet tekézni, kondicionáló termet látogatni, lovagolni; minigolfozhat a turista a telepek 9%-án, ajándékbolt az egységek 22,7%-ában ösztönzi költésre a vendégeket, s tolokocsival mindössze a nyaralóház telepek 13,6%-ában lehet közlekedni, zavartalanul üdülni.

Ezek a mutatószámok a kínálati skála szűk voltára hívják föl a figyelmet, és kijelölik a közeljövő kívánatos fejlesztési, korszerűsítési irányait.

Az ifjúsági szállások, turistaházak, kulcsosházak elkülönülő szezont képviselnek a fogadási feltételeken belül. Elsősorban azért, mert az efféle szálláshelyek iránt megnyilvánuló keresleti szegmens sokkal jobban körülírható mint az egyéb szálláshelytípusokat keresők köre. Vendégeik főként a diákcsoportok és a különböző korosztályokat reprezentáló gyalogos, kerékpáros természetjárók köréből kerülnek ki. A kereslet e szálláshely kategóriában sokkal érzékenyebben reagál az árra és kevésbé igényli a magas komfortfokozatot. Jóllehet ezen szállásforma üzemeltetése szinte sehol nem hoz hasznot, fenntartása, esetleges bővítése mégis elengedhetetlenül szükséges elsősorban szociális megfontolásból, másrészt annak figyelembevételével, hogy az ifjúsági turizmus mindenütt az idegenforgalom pionír jelenségeként értékelendő. Ifjúsági szállások, illetve turistaházak a régió 22 településében található, 5 és 400 fő közötti befogadóképességgel.

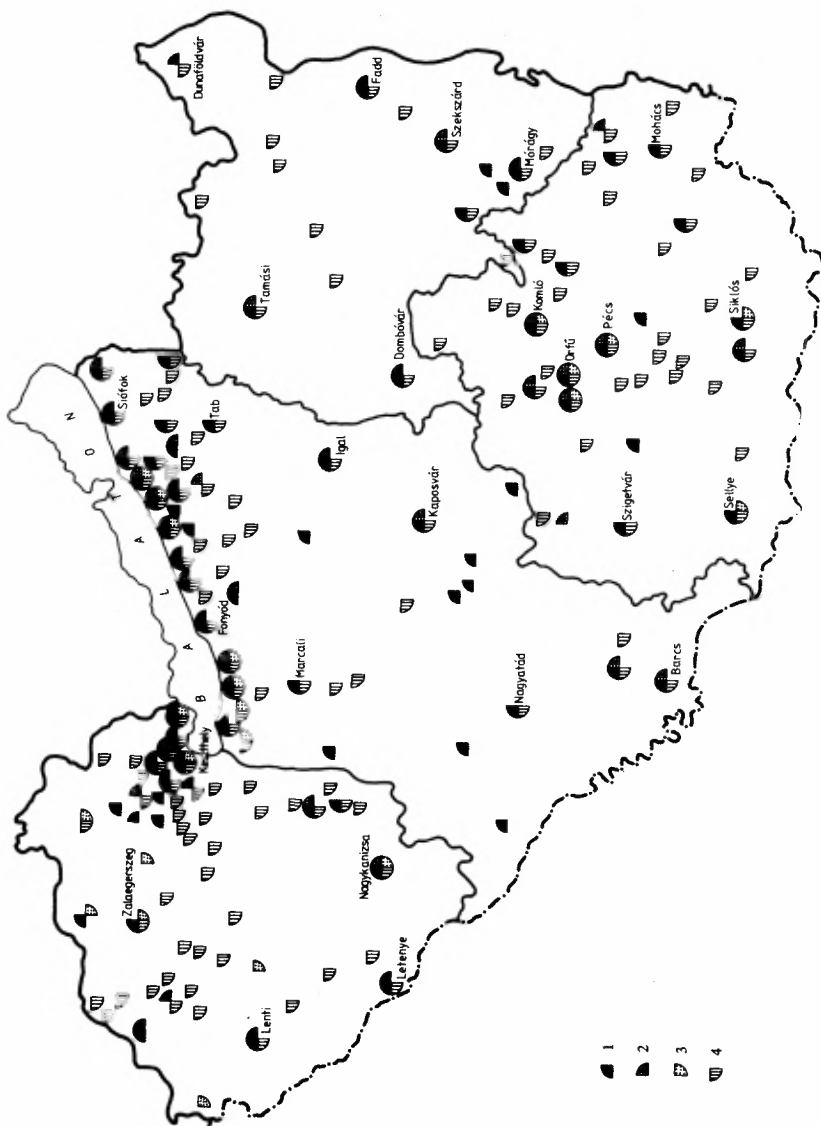
A kulcsosházak annyiban különböznek a turistaházaktól, hogy nincs állandó személyzetük, általában egy-egy természetjáró szervezet a fenntartójuk. Baranya megyében huszonegy, Somogyban öt, Zalában további öt, Tolnában pedig két ház áll a turisták rendelkezésére, 440, 125, 110, illetve 28 férőhellyel.

A kereskedelmi és magánszálláshelyek, valamint a kulcsosházak elhelyezkedését a dél-dunántúli régióban az 4. ábra mutatja.

A vendéglátás jellemzői

A szálláshelyek mellett a fogadási feltételek következő lényeges elemét a vendéglátóegységek jelentik. A Központi Statisztikai Hivatal által Magyarországon nyilvántartott vendéglátóhelyek 17,4%-a, a melegkonyhás egységek 17,2%-a található a régióban, tehát a térség népességénél nagyobb arányban részesedik e szolgáltatási funkcióból. Az összes vendéglátóhelyen belül a melegkonyhás egységek aránya Baranyában és Somogyban mindössze egy tizeddel marad el az országos átlagtól (16,6%), Tolna 14,0%-os mutatója ennél kedvezőtlenebb helyzetét tükrözi. Zala megye 17,7%-os indexe még mindig elmarad a budapesti 20,5%-os mutatótól.

4. ÁBRA
*A kereskedelmi és magánzálláshelyek a Dél-Dunántúlon
(Public and Private Accommodation Establishments in South Transdanubia)*

Túl a számszerű adatokon megállapítható, hogy – különösen a favorizált üdülőhelyeken – kevés a középkategóriás, választékos kínálatot nyújtó, családias hangulatú étterem. A régióban – csakúgy, mint az ország többi részén – ritkán bukkannak föl a turisták által egyre gyakrabban keresett kímélő, esetleg vegetáriánus ételeket is kínáló vendéglátóegységek. Ugyanígy a népi konyhából kölcsönzött receptek alapján készülő ételek is csak elvétve rendelhetők az étlapról. Terjednek viszont a különböző láncokhoz tartozó gyorséttermek, amelyek uniformizált kínálatukkal inkább a fiatalok igényeit elégitik ki. Néhány kivételtől eltekintve, alig találhatók a térségben hangulatos – az egész település imázsára hatással bíró – kávéházak, cukrászdák. A sörfogyasztás divatjának gyors térhódítása következtében egyre szaporodnak a kisebb-nagyobb sörfőzdék – amelyek által felhasznált alapanyagok közül sokszor csak a víz a hazai „termék” –, míg a kulturált bor és pezsgőfogyasztás lehetőségei egyre szűkülnek, holott a térségben nem egy történelmi borvidék található és számos borrend tevékenykedik.

Utazásszervező szektor

A fogadási feltételek formálásában közvetlenül és közvetve is nagy szerepe van az utazási irodáknak. Az Országos Idegenforgalmi Hivatal 1993-as Magyar Turisztikai Partnerjegyzéke⁵ szerint 69 utazási iroda számos kirendeltséggel tevékenykedik a térségben.

Ezen utazási irodák tekintélyes hányada a beutaztatásban nem vagy csak korlátozottan érdekelt – amennyiben fizetővendéglátó szálláshelyeket értékesít és valutát vált –, így a térség turisztikai adottságainak föltárásában, termékké fogalmazásában és piacra vitelében sem jeleskedik.

A megyei idegenforgalmi hivatalok privatizálásával megszűnt a „gazda szerepkör” támogatása, piaci alapokra helyeződött a térség és az egyes megyék turisztikai propagandája. A külső jelekből ítélve (programfüzetek, szóróanyagok) a gazda szerepkört legsikeresebben a SIOTOUR Rt. tudta megőrizni, 1993-as programfüzetében a Balaton mellett Nagyatádra és Csokonyavisontára invitált üdülőket. Kirándulási programjai további hét somogyi, három tolnai, három zalai és hat baranyai települést említenek, érintenek.

A többi volt megyei idegenforgalmi hivatal is nagy erőfeszítéseket tesz a beutaztatás arányának megtartására, legalább a tulajdonukban lévő idegenforgalmi ingatlanok, létesítmények gazdaságos hasznosítása erejéig. A feltáró munkára, új turisztikai termékek megfogalmazására és piaci bevezetésére azonban már nem marad energiájuk.

Az OIH támogatásával a megyei, illetve a települési önkormányzatok közreműködésével a turisták és a vállalkozni szándékozók széles körű tájékoztatására létrehozott országos Tourinform irodahálózatnak 7 egysége működik a régióban (Zalakaroson, Keszthelyen, Siófokon és Pécsen, Mesztgyőn valamint Kaposváron két iroda.) Ezen

irodák tevékenységi köre még kialakulatlan, bár igyekeztük, amellyel információkat gyűjtenek a környezetük turisztikai vonzó tényezőiről, fogadási feltételeiről, kulturális programjairól, dicséretes, azonban számítógépes hálózat hiányában ezeket még nem tudják „közkinccsé” tenni. Működésük hosszú távú finanszírozása sem tisztázott, féltő, hogy non-profit jellegüket hosszú távon nem tudják megtartani.

Egyéb fogadási feltételek

A fogadási feltételek között kell megemlíteni a különleges közlekedési lehetőségként értékelhető keskeny nyomtávú vasúti vonalszakaszokat, a nosztalgia vonatokat, továbbá a jelzett turistaútvonalakat.

Turisztikai célra is hasznosított keskeny nyomtávú vasút jár a Gemenci-erdőben, Balatonfenyves – Csiztapusztá, Balatonfenyves – Somogyszentpál és Balatonfenyves – Táska között a Nagyberekben, Csömödér és Kistolmács között Dél-Zalában, valamint Almamellék és Sasrét-pusztá között a Zselicben. A nyári szezonban Keszthely és Badacsony között közlekedik naponta a „Nosztalgia-vonat”, amely század eleji mozdonnyával, kocsijaival számos turistát vonz.

A régió turistaútjainak hossza többszáz kilométerre tehető, a legjobban föltárt területekről hiteles információkat tartalmazó turistatérképek jelentek meg, így Göcsejről, Dél-Zaláról, a Balatonról, a Zselicről, a Mecsek hegységről, a Villányi-hegységről, valamint a Szekszárdi-dombságról. Sajnos ezek a turistatérképek nem kaphatók folyamatosan, s az idegenforgalmilag frekvenciát településeken nincsenek figyelem felhívó, útbaigazító táblák, amelyek ajánlanák az aktív szabadidő-eltöltés ezen módját. A terepkerékpározás térhódításával a kiépített turistautak még inkább fölértékelődnek, hiszen zömük alkalmas a természetjárás ezen módjának fogadására is. Szűk keresztmetszetet e tekintetben a szervízhálózat és a korszerű pihenőhelyek hiánya jelent.

A turizmus fejlesztésének tartalékai

A természeti adottságok közül az élővizek és a termálvízkinccs zömében már jól-rosszul hasznosított, a védett területeket – Kis-Balaton, Keszthelyi-hegység, Zselic, Keleti-Mecsek, Barcsi Ősborókás, Gemenc stb. – is lassan felfedezi a turizmus, ez utóbbi folyamat gyorsítása nem is kívánatos, csak alaposan kidolgozott tervek, szigorú normák szerint javasolható a fenntarthatóság keretei között. Ezért jelen tanulmányban fontosabbnak tartjuk azokat a potenciálokat számba venni, amelyek gyorsan bekapcsolhatók a turisztikai kínálatba, ilyenek a kulturális értékek.

A turisták többsége számára a *kulturális vonzerők* nem jelentenek alapvető motivációs tényezőt az úti cél kiválasztásánál, mégis a tartózkodási idő növelésében, a fajlagos költség fokozásában, a hatékony rekreáció megvalósulásában nagy jelentőségük van.

Tárgyilagosan szemlélve a kulturális vonzó tényezőket, jelentős részük jelenlegi állapotában, illetve jellegénél fogva (pl. helytörténeti gyűjtemények) nem alkalmas a nemzetközi kereslet érdeklődésének fölkeltesére. A nemzetközi piacok felé irányuló kínálatban is megállja a helyét:

- a Mohácsi Emlékpark, amely Európa történelmi fejlődését meghatározó eseményre, időszakra emlékezteti az odalátogatókat;
- a monumentális somogyvári Bencés-apátság romjai, amelynek története a 11. századig vezethető vissza, s hajdan volt intenzív francia kapcsolatot idéz;
- a pécsi Ókeresztény Mauzóleum és Korsós Sírkamra, amelyekhez hasonlók csak Közép-Olaszországban láthatók;
- Baranya megye török hódoltságot idéző építészeti emlékei, amelyekkel az Észak-, illetve Nyugat-Európából délkelet felé utazó turista hazánkban találkozik először.

Bár Európa tőlünk nyugatra eső országaiban nem ritkák a román és gótikus stílusjegyeket mutató építmények, mégis a fennmaradt Árpád-kori templomok tájba illeszkedő megjelenésükkel sok turistát vonzanak (Mánfa, Mecseknádasd, Cserkút Baranyában; Csurgó Somogyban; Zalaszentgyörgy, Gosztola, Böde, Dobronhegy, Hévíz, Kallosd, Zalasántó, Zalaháshágy Zalában).

A későbbi korokból származó műemlékek, műemlék jellegű építmények között megbúvó értéket képviselnek a kastélyok, kúriák. Ezek tekintélyes hányadát sem közvetlenül, sem közvetetten nem használja a turizmus. A térség turisztikai szempontból legjobban hasznosított kastélya a keszthelyi Festetics-kastély, amely rendkívül értékes könyvtárán és képzőművészeti gyűjteményén túl konferencia-központként is várja a tudományos tanácskozásokra, nemzetközi konferenciákra, zenei mesterkurzusokra, komolyzenei hangversenyekre, bálókra, fogadásokra érkező vendégeket. További tíz kastélyban működik szálloda, turistaszálló, számosban kiállítás, gyűjtemény kapott helyet.

Ugyancsak ajánlhatók a nemzetközi kereslet számára a néprajzi gyűjtemények, tájházak, népi építészeti emlékek is. Nemzetközi vonzerővel rendelkezik Közép-Európa első skanzenje a zalaegerszegi Göcseji Falumúzeum, amely 1968 óta mintegy ötven építményével mutatja be Göcsej hagyományos paraszti gazdálkodását, életmódját.

A régió másik nevezetes szabadtéri néprajzi gyűjteménye a Szennai Skanzen, a Zselic és Belső-Somogy jellegzetes parasztházait felvonultatva. Mindkét létesítményből hiányzik az élet, a turisták bennük nem találkozhatnak a cselekvő tapasztalás élményével pl. szövés, fonás, kosárfonás. Ez egyben kijelöli a jövőbeni hasznosítás, korszerűsítés irányát is, igazodva a keresleti tendenciák nemzetközi változásához.

A régió legjelentősebb idegenforgalmi hasznosítású népi építészeti értéke a zamárdi-szántódpusztai Majormúzeum. A 18–19. századi együttes 32 védett épületében ma idegenforgalmi és kulturális központ működik.

További kisebb fél-egy órás megállásra készítő néprajzi gyűjtemények, tájházak látogathatók számos településen, így: Mecseknádasdon, Ófalun, Dobszán, Zengővárkonyban, Lakócsán, Karádon, Buzsákon, Decsen, Sióagárdon, Csesztregen, Zalalövön stb. Ezen épületegyüttesekben kiállított anyagok jellegüknél fogva a külföldi és a belföldi látogató számára is értelmezhető és értékelhető információ- és élményanyagot hordoznak, ezért indokolt szélesebb körű propagálásuk.

A hajdan volt, máig folytatott szőlőműveléshez kapcsolódó különleges építészeti értéket képviselnek Baranya és Tolna megye pincefalui, pinceutcai. Intenzívebb program-szervezéssel, a kulturált borkóstolás körülményeinek megteremtésével még sikeresebben kapcsolhatók be a nemzetközi és belföldi vendégforgalomba Bóly, Villány, Villánykövesd, Palkonya, Györköny stb. pincesorai.

Az élő népművészeti és kézműipari hagyományok a kulturális turizmust is vonzzák. Jelenlegi állapotában korlátozottan forgalomképes a buzsáki hímezés, a sárközi, hetési szöttes, az óbányai, mohácsi fazekasság, a zselici fafaragás, endrédi csipke stb. Az idegenforgalom fejlesztésénél nagy hangsúlyt kell helyezni ezen értékek komplex turisztikai terméké fogalmazására.

A számos múzeumi és magángyűjtemény közül belföldi és nemzetközi érdeklődésre is számot tarthat a Csontváry, Vasarely, Zsolnay, Rippl-Rónai, Zichy, Mattioni, Kisfaludi-Strobl és Halápi kiállítás. Hasonló vonzerővel rendelkeznek a különleges gyűjtemények, mint az ibafai Pipamúzeum, a kaposvári 19. századi öntöttvas kályhagyűjtemény, a siófoki magán ásványgyűjtemény stb.

A felsorolt gyűjteményeken kívül még számtalan múzeum, emlékház, várrom, templom egyéb műemléki vagy műemlék jellegű létesítmény várja a vendégeket, ezek vonzereje azonban nem lépi túl az országhatárt, a múzeumok csökkenő látogatottságát szemlélve sokszor a régió, illetve a megyék határát sem.

Különleges turisztikai vonzerőt képeznek a vallási zarándokhelyek. A rendszerváltás óta megélnékült vallási élet következtében a régió nagy hagyományokkal rendelkező búcsújáró helyeinek – Andocson, Segesd, Máriagyúd, Pécs, Szigetvár-Turbék, Szekszárd, Bata, Grábóc, Bucsuszentlászló – idegenforgalmi vonzása megnőtt mind a belföldi, mind a külföldi piacokon.

Az utóbbi években gombamód szaporodó egyedi és visszatérő kulturális, tudományos és sportrendezvények idegenforgalmi vonzerejének egzakt mérésére még nem történtek kísérletek, kedvező hatásuk azonban nem vitatható.

A térség rendezvényei közül közismertek a pécsváradi leányvásár, a mohácsi búsójárás, a kaposvári farsang, a keszthelyi Helikoni Ünnepek. Egyre több látogatót vonz a szekszárdi Pünkösdi, valamint Szüreti Fesztivál, a siófoki Aranykagyló Fesztivál, a balatonboglári szüret, a Pécsi Napok rendezvénysorozat, a Balatoni Ősz, a különböző szakmai vásárok elsősorban, Pécsen és Kaposváron.

A kulturális vonzó tényezők között kell megemlíteni a különböző nemzetközi alkotótáborokat, így a siklói kerámia szimpóziumot, a villányi szoborparkot és alkotótelepet, a

nagyatádi faszobrász alkotótelepet, a formálódó bárdudvarnoki üvegművészeti alkotótábort, a keszthelyi komolyzenei mesterkurzusokat. Ezen rendezvények nem csupán a résztvevők itt tartózkodásával jelennek meg az idegenforgalmi piacon, de a hátrahagyott művek színvonalas kiállítások formájában vonzzák a szemlélődő turistákat is.

A kulturális rendezvények idegenforgalmi célú hasznosítását az információk áramlásának általános hiánya is akadályozza. A rendezvények szervezői még nem ismerték föl az utazási irodák, nagyobb szálláshelyek informálásának szükségességét. Ebben a folyamatban is közvetítő szerepet játszhatna a Tourinform irodák kiépülő hálózata.

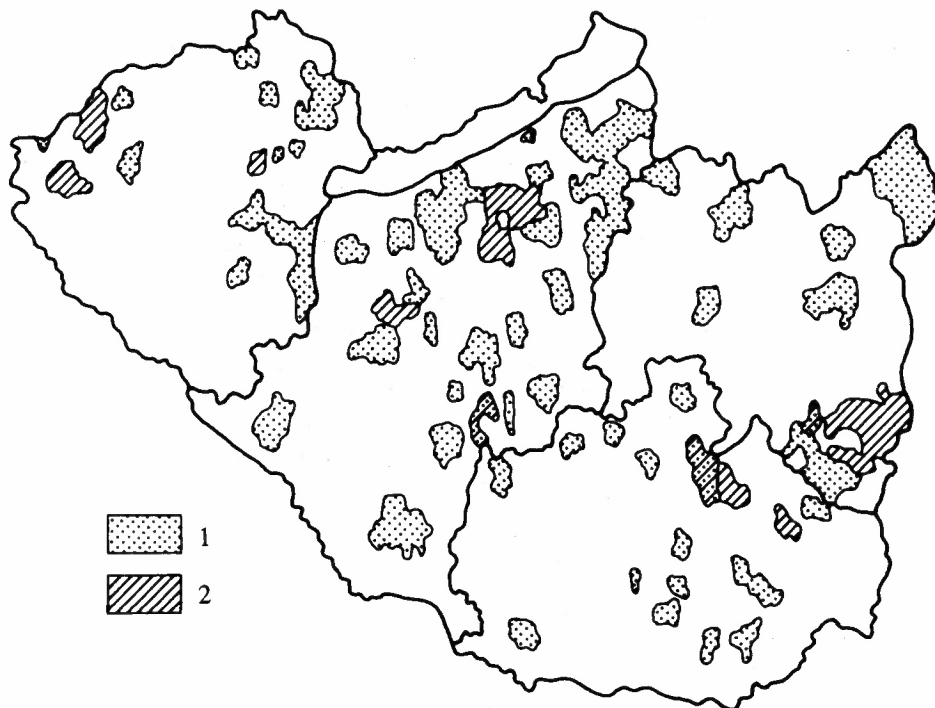
A térség szellemi potenciáljánál fogva (Pannon Agrártudományi Egyetem, Janus Pannonius Tudományegyetem, Pécsi Orvostudományi Egyetem, számos főiskola, Magyar Tudományos Akadémia stb.) egyre több hazai és nemzetközi konferenciának ad otthont. A nemzetközi nagyrendezvények igényeinek megfelelő kongresszusi helyszíneként azonban csak a keszthelyi Hotel Helikon értékelhető, hasonló pozícióra tör a balatonszéplaki Hotel Ezüstpart is. A többi létesítményben vagy a fogadási feltételek nem megfelelőek, vagy a technikai felszereltség hiányos, vagy a szolgáltatások komplexitása nem üti meg a nemzetközi színvonalat.

Jelenlegi fejlettségi szintjén inkább a potenciálok között veendő figyelembe az elmúlt néhány évben újra felfedezett *falusi turizmus*. A négy dél-dunántúli megye természeti és társadalmi adottságai kedvezőek a falusi turizmus újrarahonosítása számára. A változatos természeti adottságokból következően nem dominánsak a nagy kiterjedésű monokultúras táblák, s az erdőszűrség is nagyobb mértékű az országos átlagnál. A mezőgazdasági termelés igazodva a természeti feltételekhez a falusi turizmusban is jól hasznosuló, a tájra jellemző élelmiszereket, használati és ajándéktárgyakat képes előállítani, ezzel is szélesítve a falusi turizmus termékkínálatát. A természeti adottságokat szervesen egészítik ki a kulturális vonzó tényezők. A lakosság etnikai összetételéhez kötődő változatos népi kultúra (hagyományok, viseletek, építészeti, gazdálkodási jellegzetességek stb.) fölértékelődésének kiváltója lehet a falusi turizmus.

Az e területen megmutakozó tartalékokra utal az a tény, hogy az 1989-ben Balatonföldváron megalakult Magyar Falusi Tanyai Vendégfogadók Szövetsége alig egy év alatt, szerte az országban több mint 500 gazdát tudott a katalógusa számára megnyerni, valamint az a 3000 pályamű, amely az Ipari és Kereskedelmi Minisztérium által 1991 decemberében „a falusi turizmus fogadókésztségének javítására” kiírt pályázatra beérkezett (5. ábra).

5. ÁBRA

A falusi turizmus jelene Dél-Dunántúlon
(The present situation of village tourism in Southern Transdanubia)

Jelmagyarázat: 1 - „Üdülés Falun és Tanyán” c. katalógusban szereplő települések (1991–1992) Dél-Dunántúlon; 2 - Az Ipari és Kereskedelmi Minisztérium által a falusi turizmus támogatására meghirdetett pályázaton (1991. december) nyertes vállalkozások telephelyei Dél-Dunántúlon

Fejlesztési alternatívák

A külső körülmények alakulása és a turizmus szereplőinek viselkedése döntően befolyásolja a fejlődés lehetséges irányait. Amennyiben a délszláv válság rövid távon rendeződik, jelentős forgalomnövekedéssel lehet számolni déli szomszédainktól részben a bevásárló, részben a termál- és gyógyturizmus keretében, továbbá harmadik országból érkezők körében is jobban értékesíthetővé válnak a határközeli turisztikai vonzerők, élükön Harkánnyal, a Mura és Dráva érintetlen vízi paradicsomával. Mindez elősegítené Európa új fejlődési centrumához való közvetlen turisztikai csatlakozást, határmenti együttműködések, közös kínálati csomagok, képzési csereprogramok kialakítását, tengerentúli piacokon való közös fellépést.

A háború folytatódása esetén a régió határmenti területeit a nemzetközi tartózkodó turistaforgalom továbbra is elkerüli, így ott nem épülnek ki a korszerű turisztikai fogadóbazisok, ami a belföldi forgalom felfutását is esetlegessé teszi.

A külső és belső körülményekhez való alkalmazkodás, az elvárásoknak való megfelelés során a turizmus aktorainak viselkedése alapján alapvetően *kétféle fejlődési irány* vázolható föl. A turizmus központi és területi irányításának eszköztelensége, a települések szintjén a szakértelem hiánya, a turizmusban vállalkozók – magas közterhek miatti – alacsony kooperációs készségének változatlanul maradása mellett folytatódó spontán fejlődés gyenge fizetőképességű tömegek érkezését, terjedő árnyékgazdaságot, bűnözést, alacsony színvonalú program- és szálláshelykínálatot, következképpen reálértékben csökkenő fajlagos turisztikai bevételeket eredményez. Mindez közelebb visz a Balaton, valamint más természetes és mesterséges tavak pusztulásához, a gyógyturizmus hanyatlásához, a falusi turizmusban mutatkozó kezdemények visszafejlődéséhez, a helyi természeti és kulturális értékek elhanyagolásához, a szezonális fokozódásához, végül megakadályozza a turizmus hatékony beépülését a helyi gazdaságba.

A másik alternatívát a fejlesztésben érintettek – területi és települési önkormányzatok, vállalkozók és érdekképviselői szerveik, egyéb társadalmi szerveződések, a helyi és az üdülönépesség – érdekelismerésén alapuló tudatosan irányított szerves fejlődés jelenti. Ennek eredményeként a helyi erőforrások legszélesebb körű bekapcsolása, a multiplikátor hatás fokozása révén a negatív természeti és társadalmi hatások is a legnagyobb valószínűséggel elkerülhetők. Ez lehet a térség turizmus fejlesztésének elfogadható formája.

A turizmus világtendenciái nyomán a jövőben várhatóan felerősödik a kereslet a termál- és gyógyhelyek, a felüdülés, az egészségmegőrzés; a sportturisztikai és hobbi lehetőségek; a természeti, folklór és művészeti attraktivitások, rendezvények, valamint az ismeretszerzés iránt. Ennek megfelelően legfontosabb hosszú távú célként a természeti és emberalkotta értékek védelme, bemutatása, az ellenőrzött turizmuson keresztüli értékesítése jelölhető meg. Tekintettel arra, hogy a Hévízi-tó kivételével egyetlen korlátlan nemzetközi vonzerőt jelentő attrakció sincs a térségben, a meglévő értékekkel a legkörültekintőbben kell gazdálkodni. Általános irányelvként fogalmazható meg, hogy a meglévő fogadási feltételeket úgy kell átalakítani, hogy a környezetet minél kevésbé károsító turisztikai formákat vonzzon, illetve olyan magatartásformát sugalljon a turistáknak, amely a természettel való harmonikus kapcsolatot keresi. Az új turisztikai termékek kialakításánál pedig kerülni kell a tömeges kereslet vonzását. Rövid és közép távon a nemzetközi turizmus keresletének kell megfelelni, hosszú távon azonban a belföldi kereslet bővülésére is számítani lehet. További követendő elv a belső erőforrások mind szélesebb körű felhasználása a régió több megyéjét átfogó közös, tematikus turisztikai programok szervezése révén, amelyek a mezőgazdasági, kézműipari, és szolgáltató kapacitások lekötésében is részt vállalnának ezáltal növelve a multiplikátor hatást.

A természeti és művi vonzerőkre építve a régió számára a következő turisztikai termékek kialakítása javasolható:

– a kisgyermekes családok számára elsősorban a Balaton, esetleg kisebb tavak partján családi üdülés;

– iskoláskorú gyermekek részére a tavak mentén, összefüggő erdőségek közelében, így a Mecsekben, Zselicben, a Szekszárdi-, Geresdi-domság, Göcsej, a Keszthelyi-hegység területén gyermeküdültetés;

– az ifjúsági turizmusba a tavak, erdős dombvidékek mellett a természetes vízfolyások, elsősorban a Duna, esetleg a Sió és a Zala folyó alsó szakasza is bekapcsolhatók;

– a Balaton menti szálláshelyek szezonon kívüli kihasználására a harmadik korosztály vonzása a cél, ehhez különösen jó adottságokkal rendelkezik Keszthely, Siófok és Balatonföldvár tradicionális fürdőhelyet idéző településrészeivel;

– a Balatonon és a nagyobb folyókon, mesterséges tavakon (nagykanizsai csónakázótó, Deseda, orfői tórendszer stb.) a vízisportok elterjesztése;

– a hobbiturizmus keretében a már eddig is jelentős eredményeket felmutató lovas-, horgász- és vadász turizmus továbbfejlesztése;

– fitness központokkal kiegészített termálfürdők szélesebb vendégkör fogadására lennének alkalmasak, így ezen irányba szükséges továbbfejleszteni a nemzetközi gyógyhelyi hírnévvel még nem rendelkező melegvizes fürdőket, így Lenti, Kehidakustány, Csokonyavisonta, Nagyatád, Igal, Kaposvár, Nagyberény Dombóvár, Tamási, Magyarhertelend stb. létesítményeit;

– a kiváló minőségű gyógyvizek a fogadási potenciál korszerűsítésével, a szolgáltatási kör bővítésével jól fizető gyógyulni vágyó vendégeket vonzanának, s e szempontból kiemelten kezelendő Hévíz, Zalakaros és Harkány;

– a természetjárás elsősorban a belföldi piacokon népszerűsítendő mint olcsó, a fizikai és szellemi felüdülést hatékonyan segítő forma, hiszen a régió erdős dombvidékei különösen alkalmasak e szabadidő-eltöltési forma befogadására;

– a térség művészeti értékeire, hagyományos rendezvényeire, változatos nemzetiségi összetételére építve a kulturális turizmus is eredményesen fejleszthető főként a nagyobb városokban, valamint a népművészetüket, néphagyományukat őrző térségekben pl. Göcsej, Hetés, Sárköz, Karád, Buzsák és Mohács környéke;

– a megyék szellemi potenciáljára, megélnéknélküli nemzetközi és hazai üzleti, tudományos, oktatási kapcsolataira, valamint a Balaton-parti szállodákban már rendelkezésre álló fogadási kapacitásokra alapozva a hivatás (kongresszusi), vásár turizmus bővítendő, s ezen termékek legfőbb kibocsátói Pécs, Kaposvár, Keszthely, Siófok lehetnek;

– a 30-as és 40-es évek hagyományait újraélesztve a falusi turizmus széles körű elterjedése prognosztizálható a régió egész területén;

– a régió különlegessége lehet a teljesen eltérő karakterű borvidékeket átszelő bortúrákra épülő borturizmus, amely szempontból kiemelten kezelendő a Keszthelyi-hegység

déli előtere, Balatonboglár környéke, a Mecsek Pécs feletti lejtői, a siklói és villányi szőlőskertek, valamint a Szekszárdi-dombság;

– az eddig nem kellően kihasznált – az egész régiót bemutató különböző közlekedési eszközöket igénybevevő, különböző motivációjú rétegek számára „testreszabott” – tematikus túrák, körutazások sem hiányozhatnak a turisztikai termékek sorából.

A fenti turisztikai termékek természetesen megynként eltérő kombinációban és intenzitással kerülhetnek fejlesztésre a természeti és művi adottságok vonzásintenzitásának megfelelően.

Rövid távú teendők a stratégiai célok megvalósítása érdekében

Ahhoz, hogy a turizmus a térség gazdasági növekedésének előmozdítója legyen, az állami irányítás részéről a vállalkozói környezet megteremtése tekinthető elodázhatatlannak, hiszen a turisztikai fogadópotenciál fejlesztése vállalkozói feladat, amelynek kockázatát megfelelő szabályozók hiányában az arra hivatottak nem vállalják.

A már meglévő, a korszerű követelményeknek megfelelő turisztikai termékek jobb értékesülése érdekében regionális, megyei, kistérségi és települési információs bázisok felállítása, „információs kapuk” alkalmazása, a régió belüli információ áramlás meggyorsítása, élővé tétele a legsürgetőbb feladat.

A kistérségi és megyei összefogáson túl elengedhetetlen a *nagyregió tudatos együttes megjelenítése* nemzetközi piacokon, szakmai vásárokon, mégpedig több megyét érintő termékcsomagok kialakításával, illetve a kisebb területeket jellemző termékek tematikus csokorba kötésével.

A tömegturisztikai keresletet vonzó kínálat elemeinek átalakítása során olyan új, a nemzetközi keresleti tendenciáknak megfelelő termékcsomagokat kell kialakítani, amelyek a helyi termelők, szolgáltatók és termékek legszélesebb körét bevonva harmonikusan hasznosítják a régió kedvező természeti adottságait és kulturális értékeit.

A meglévő és a kialakuló új termékeknek megfelelően megfogalmazott logo és arculat piaci népszerűsítése érdekében nélkülözhetetlen a regionális összefogáson alapuló intenzív marketing tevékenység beindítása. Ezzel párhuzamosan megfontolandó egy a megyék szoros együttműködésére támaszkodó beutaztatásra szakosodott regionális léptékű szervezet felállítása és működtetése, annak érdekében, hogy a turizmusnak ne csak elszervezője, hanem valóban hasznélvezője legyen a térség.

Jegyzetek

- ¹ Nem a látogatószám szerinti negyedik, hanem – az ország turisztikai teljesítményét jobban tükröző – a bevételek alapján a világranglistán elfoglalt 25. helyre gondolunk.
- ² A turisztikai kínálat központi kategóriája a turisztikai termék, amely lehet egyetlen, vagy néhány szolgáltatás, de lehet az otthonától távollévő turista igényeinek összességét kielégítő szolgáltatáshalmaz. (Lengyel M. 1992, 50. o.)
- ³ Meg kell jegyeznünk, ezek nem ölelik föl a teljes valóságot, hiszen nem tartalmazzák, illetve csak becslült adatokat tartalmaznak a 20 vagy annál kevesebb ágygal rendelkező (kempingek esetében az 50 vagy annál kevesebb férőhelyszámú) szálláshelyekről. Az adatok azonban az egész országban egységes elvek szerint gyűjtöttek, így területi összehasonlításra alkalmasak.
- ⁴ A számítás módszere: a KSH által nyilvántartott kereskedelmi szállásférőhelyek száma szorozva a működési napok számával.
- ⁵ Az Országos Idegenforgalmi Hivatal által bejegyzett hivatalos működési engedéllyel rendelkező utazási irodák listáját tartalmazza.

Irodalom

- Gertig B. – Lehmann A. (szerk.) (1985) *A Balaton és az idegenforgalom*. JPTE Tanárképző Kar, Pécs, 231. o.
- Lengyel M. (1992) *A turizmus általános elmélete*. VIVA Reklámügynökség, Budapest, 212. o.
- Idegenforgalmi kézikönyv 1993*. (1992) M & G Marketing, Budapest.
- Idegenforgalmi Évkönyv 1990, 1992*. KSH, Budapest.
- Közvélemény-kutatás a Balatonnál 1992*. (1992) EUROCONTOUR Idegenforgalmi Szervezési és Tanácsadó Kft., Veszprém, 51. o.

A BASIS OF DEVELOPMENT OR AN OPPORTUNITY LOST (TOURISM OF SOUTH TRANSDANUBIA)

GABRIELLA KRAFT SOMOGYI

We can witness the slow withdrawal of the Southern Transdanubian region from the touristic results of the country since 1985, at that time 27.4% of the home and foreign guest nights sold in the public accommodation establishments of Hungary were in the four counties, while in 1992 only 23.4%. Only Zala was capable of producing a change opposite to this trend – in the given period its share in the turnover grew almost double.

In the background of the changes on the one hand there are the decline in the popularity of the recreational tourism on Lake Balaton – more exactly the setting of a demand compatible with the level of the supply –, the lack of apparent renewal in the

touristic product supply and in the conditions of reception, the unfavourable accessibility of some areas of the region – Baranya and Tolna –, the geographical closeness of the prolonging Yugoslavian crisis, and, on the other hand, the gradual evaluation of the health and thermal waters, the improving construction of the conditions of reception in connection with them, the situation along the Austrian border and the versatile touristic and cultural roles of the town of Keszthely.

An unfavourable factor for the region is the fact that at the same time as the takeover of market economy, the spread of marketing methods in the sector is slow. There is a lack of organisations of non-profit activities, financed by the actors in the tourism sector, also of their cooperative networking. The region has not got an independent organisation specialised in incoming tourism. Based on their former market connections, the companies formed from the previous county tourist boards deal with considerable activity in the field of incoming tourism. The still high rate of the German guests is a consequence of this, among other things.

Lacking special supply packages, the demand towards the region is mainly focused on waterside recreation, thus it is highly seasonal. 43–48% of the guest arrivals is concentrated in the three summer months, which limits the regional development of tourism, and its favourable effect on the general development of the region.

The supply structure of the traditional touristic centres is ripe for development in the structure of accommodation establishments, the retail trade and catering services, and leisure time facilities. Development should be achieved by the strengthening of the qualitative features, and the development of the services able to satisfy individual needs. This also means that, in the future, the more intensive adjustment of the local natural, artificial, ethnographic, and productive resources related to the touristic products would be desirable and effective.

By more effective use, but not abuse of the local resources, the incomes deriving from tourism can be further increased. At the same time the guests can have a more realistic image of the region. Thus we can make the region more popular among the new, value-seeking tourists that are typical of the market currently.

Translated by Zoltán Raffay